

ARCHÉ podle Anaximandra

Ve starém Řecku došlo k významnému rozdělení myslitelů v otázce pojetí *arché*. Anaximadros charakterizoval *arché* jako *apeiron* a *aoriston* (neomezené a neurčité), a podal také jako první jeho pojmový výměr: „Z čeho věci vznikají, do toho též zanikají podle nutnosti, neboť si za své bezpráví navzájem platí pokutu a trest podle určení času.“ (zl. A 9 a B 1.) Zároveň však je toto „neomezené“ „věčné a nestárnoucí“ a „obsahuje všechny světy“ (zl. a11 a B 2), a je „nesmrtelné a nehynoucí“ (zl. A 15 a B 3). Aniž bychom se pustili do detailnějšího zkoumání, můžeme jasně vidět několik rozporných momentů. Předně tu je samozřejmý předpoklad, že „věci“ vznikají a zanikají, zatímco „arché“ je nevzniklé a nezanikající. Přesto všechny věci vznikají z „*arché*“, a když zanikají, zanikají do „*arché*“. Věci však nejen zanikají, ale také stárnou; naproti tomu „*arché*“ nestárne. Některé věci jsou živé a jiné neživé, a ty živé stárnou jiným, zvláštním způsobem než neživé (o těch bychom spíše řekli, že „větší“ (stávají víc a víc vetchými), že se opotřebovávají, snad i kazí. „*Arché*“ však nestárne vůbec. Přesto je zdrojem vznikání (a také koncem zanikání) všech věcí, všech „obloh“ a „světů“ – a dokonce všechny ty „světy“ (a zřejmě i oblohy a vůbec všechny věci) v sobě „obsahuje“. Jak je v sobě obsahu, když se samo nemění (nestárne), zatímco ony se mění, tj. vznikají a zanikají – a to znamená tak čas a časovost. „Obsahuje“ v sobě „*arché*“ také čas? Jak vůbec může něco dočasně vznikat a pak zanikat bez času? Vzniká čas také z „*arché*“? Ale pak by musel být také uvnitř „*arché*“, a musel by do ní také zanikat. A jak vůbec vypadá to vznikání do času a v čase? Kam vznikají věci, oblohy a světy? Vždyť nemohou zůstat uvnitř „*arché*“ – neměly by se kam vracet. Obsahuje-li v sobě „*arché*“ všechny světy, je sama také světem, byť zvláštního, zcela odlišného druhu? Je ono vznikání pohybem? A je pohybem „zevnitř“? (Zvenčí nemůže být přece „vytahováno“ a už vůbec nikoli „vystřikáváno“ z „*arché*“!) To by však pohyb musel být vlastní samotné „*arché*“! A jak by mohlo z „*arché*“ vznikat něco živého, kdyby ten život už nějak nebyl v „*arché*“ dříve? Ale jaký by to byl původní život, kdyby byl bez pohybu a také bez stárnutí? To je zřejmě míněno slovem „nesmrtelnost“, nikoli „bezživotí“. – Pozoruhodná je také myšlenka, že Anaximados vykládá vznikání věcí „tím, že se vylučují protivy věčným pohybem“; to jistě připomíná představy dnešních fyziků, kteří trochu podobně uvažují o „vzniku“ dvojic elektron – pozitron, proton – antiproton apod., stejně jako o jejich vzájemném zániku.

(Písek, 111107-3.)